

Nərgiz Paşazadə

<https://orcid.org/0009-0007-9279-7844>

Azərbaycan Dillər Universiteti

10.30546/2518-752X.2.507.049

İNGİLİS VƏ AZƏRBAYCAN KONSEPTOSFERLƏRİNDƏ “QƏHRƏMANLIQ” (HEROISM) KONSEPTİNİN ASPEKT, SEKTOR VƏ ELEMENTLƏRİ

Açar sözlər: konsept, aspekt, sektor, element, qəhrəmanlıq

Keywords: concept, aspect, sector, element, heroism

Ключевые слова: концепт, аспект, сектор, элемент, героизм

Giriş. Konseptin strukturundakı çoxlaylılıq ayrı-ayrı dillərdə özünəməxsus xüsusiyyətlərə malik olur və qarşılaşdırılan dillərdə eyni olmur. Bu fərqlilik isə əsas etibarilə konseptin formalaşdığı şəraitlə (sözün ən geniş mənasında: coğrafi, tarixi, sosial və s.) şərtlənir. Qəhrəmanlıq (Heroism) konsepti və onun mikrokonseptləri üzərində kifayət qədər geniş bəhs edilib. Bununla belə bu məsələyə bir daha qayıdaq və abstrakt konseptlərin xətti sxeminin qurulmasında yaranan çətinlikləri və onların nə ilə bağlı olduğunu qismən də olsa aydınlaşdırmağa çalışaq.

“Qəhrəmanlıq” konsepti özündə nələri birləşdirdiyini, daha doğrusu onun nüvə hissəsinə hansı anlayışlar və keyfiyyətlərin daxil olduğunu sadalayaq:

Qəhrəmanlıq – qəhrəman – igidlik – igid – qoçaqlıq – rəşadət – cəsurluq – cəsarət və s.

Eyni xətti ardıcılığı ingilis konseptinin timsalında quraq:

Heroism – hero – bravery – courage – fearlessness – valour və s.

Kontekstdə realizə olunduqda onların hər biri məhz situasiyaya uyğun mənada işlədilir və həmin əhatədə mövcud sinonimlər onu əvəz edə bilmir. Bu isə mikrokonseptlər dairəsinin kifayət qədər geniş olmasına baxmayaraq, onların hər biri kontekstə uyğun konkret mənanı çatdırır və bu mənanı başqa dilin daşıyıcısı öz konseptosferindən çıxış edərək qavrayır.

Daha bir məsələ aspektlər və sektorlarla bağlıdır. Onlar daha çox nüvəyə bilavasitə daxil olmayan, civarlara aid edilən məna çalarları vasitəsilə nüvəyə daxil olan əsas konseptin və onun mikrokonseptlərinin mənasının açılmasına xidmət edir, bizim halda “qəhrəmanlığın” və “qəhrəman”ın xarakterizə olunmasında vacib rol oynayır və bu zaman müsbət və mənfi konnotasiyalı anlayışlara geniş müraciət olunur və bu müraciət bilavasitə “qəhrəmanlıq” əməlinin edildiyi zaman və məkanla bağlı olur. Onlardan bəzilərini və onların “nüvə” ilə bağlılıq dərəcəsini nəzərdən keçirək.

“Qəhrəmanlıq” dedikdə sırası dil daşıyıcısının konseptosferində ön plana birinci olaraq “müharibə” (“war”) obrazı canlanır, halbuki qəhrəmanlıq heç də hə-

mişə müharibə, etnoslar, dövlətlər arasında mütəşəkkil silahlı qarşıdurma ilə, hərblə, dava, döyüşlə, vuruşla bağlı olmur. Bir şeylə razılaşımaq olar ki, qəhrəman və qəhrəmanlıq anlayışları, bu obrazların formalaşması çox qədim dövrlərdən başlayıb və müəyyən təkamül yolu keçərək, zaman-zaman mürəkkəbləşib, yeni məna çalarları kəsb edib. İlk olaraq qəhrəmanlıq “müharibə”, “vuruş”, “döyüşlə” bağlı olurdusa, hazırda bu konseptdə müharibə ilə bağlı olmayan məna çalarları da özünə yer alır və bu məna çalarları müxtəlif söz birləşmələri vasitəsilə realizə olunur. “Müharibə” (“war”) anlayışı “qəhrəmanlıq” konseptinə nisbətdə aspekt kimi götürülə bilər. Hazırda müharibənin müxtəlif növləri fərqləndirildiyindən, onların hər biri ayrılıqda sektorlar qismində nəzərdən keçirilə bilər. Onların bir qismini sadalayaq:

Müharibə (war) – vətəndaş müharibəsi (civil war); dünya müharibəsi (world war); partizan müharibəsi (partisan warfare); dəniz müharibəsi (naval warfare); soyuq müharibə (cold war); informasiya müharibəsi (information warfare) və s.

Bu sadalamada müharibənin bir sıra növləri göstərilir və bu növlər bir-birindən yerinə, məqsədinə, miqyasına və başqa xüsusiyyətlərinə görə fərqlənirlər. Son vaxtlar “hibrid müharibə” və “ulduz müharibələri” kimi anlayışlar da geniş istifadəyə daxil olmuşdur. Bu isə “war” (müharibə) konseptinin qəliblənməyib, genişlənməyə və zənginləşməyə olmasına dəlalət edir.

Bu və ya digər dərəcədə “müharibə”nin bu və ya digər forması ilə bağlı olan və onu müəyyən cəhətdən səciyyələndirən anlayışlar ona nisbətdə element qismində çıxış edir. Yuxarıdan aşağı, böyükdən balacaya doğru konseptin özündən elementlərinə doğru anlayışlar sırası qurmaq mümkündür və hər dəfə eyni anlayışla başlayan anlayışlar sırası digərlərindən özəl tərikibinə görə fərqlənir:

Müharibə – qoşun – cəbhə (ön cəbhə; arxa cəbhə) – silah – döyüşçü (əsgər; muzdlu döyüşçü; könüllü əsgər)...

Bu kimi sadalamalar müxtəlif dövrlər və cəmiyyətlər üçün xeyli fərqlidir və bu fərq yuxarıdan aşağı irəlilədikcə daha kəskin nəzərə çarpır. Bunu yuxarıdakı sıranın hər elementinin tərkibinə nəzər saldıqda aydın görmək olar:

Qoşun – süvari – piyada

Süvari – ağır süvari – yüngül süvari

Piyada qoşun – nizə tutan – ox atan və s.

Müasir dövr üçün bu qradasiyalar ordunun təşkili və strukturu (taqım, bölüm, alay, briqada, korpus və s.), silah növlərindən asılı olaraq daha rəngarəngdir (tank qoşunları, raket qoşunları, aviasiya və s.). Bundan başqa, bir çox anlayışlar var ki, onlar bu və ya digər dərəcədə müharibəyə aid anlayışlarla bağlı olub onları xarakterizə edə bilər.

“Pəhləvan”, “bahadır” kimi anlayışlar da qəhrəmanlığı edən şəxsləri bildirmək üçün işlədilir. Bundan başqa əfsanəvi (Koroğlu, Beovulf, Robin Qud) və ya real el qəhrəmanları da (Qaçaq Nəbi, Qaçaq Kərəm və b.) qəhrəman, igid kimi anlayışların sırasında dururlar.

Müharibə üzərində qəhrəmanlığın məhz silahlı qarşıdurmada daha parlaq təzahür etdiyi üçün dayandıq. Amma “qəhrəmanlıq” yalnız müharibə zamanı göstərilir. “Əmək qəhrəmanı”, “Qəhrəman ana” kimi anlayışlar var ki, onların müharibə ilə bilavasitə bağlılığı yoxdur.

Yuxarıda **“brave”** konseptinin Azərbaycan dilindəki **“igid”** və **“mərd”** konseptlərə uyğun gəldiyini söyləmişdik. Əlbəttə, konkret misallar bu tezisimizi ilk nəzərdən təsdiqlədi, lakin aspektlər səviyyəsində apardığımız müqayisələr göstərir ki, müxtəlif konseptosferlərdə formalaşmış konseptlərin mənalarının bütün çalarlarında, incəliklərində üst-üstə düşməsi mümkün deyil. Yuxarıda nəzərdən keçirdiyimiz misallarda **“brave”** lekseminin əsasən dilimizdəki **“igid”** anlayışı ilə səsləşən tərəfini nəzərdən keçirdik. Həmin leksemin daşdığı mənənin digər tərəfini, artıq müəyyənləşdirdiyimiz kimi **“mərd”** anlayışı təşkil edir ki, onun da Azərbaycan konseptosferində öz xüsusi yeri var və bu da, belə deyək, xalqın milli mentaliteti ilə sıx bağlıdır.

“Brave” lekseminin qarşılığı kimi lüğətlərdə **“qoçaq”** və **“mərd”** sözləri verilir. Lakin bu həqiqətən belədirmi? Əlbəttə ki, lüğətlərdə verilən leksemlərin onun ingilis konseptosferindəki mənə tutumunu tam açmır. Bunu yuxarıda nəzərdən keçirilən misalların təmsalında aydın gördük. Bununla belə, Azərbaycan dilində, xüsusilə də folklorda və aşiq ədəbiyyatında **“mərd”** anlayışının daha çox işlədildiyini nəzərə alaraq ingilis və Azərbaycan anlayışlarının nə dərəcədə bir-birinə müvafiq olduğunu və konsept səviyyəsində kəsişib-kəsişməməsini aydınlaşdırmağa çalışaq.

“Mərd” sözü fars mənşəli olub, **“kişi”** mənasını verir. Buna görə də izahlı lüğətlərdə məhz bu mənə birinci verilir:

1) Mərd – 1) kişi; 2) adam, insan; 3) qəhrəman, igid; 4) əliaçıq, səxavətli. [2, s.53]

“Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti”ndə yanaşma bir qədər fərqlidir. **“Mərd”** sözünün əsas mənası kimi **“kişi”** sözü göstərilir, qalan mənələrin məcazi olduğu qeyd olunur. Bu mənələrə diqqət yetirək: **“Sözündə, əhdində möhkəm olan adam; vəfalı, etibarlı; alicənab”** və **“İgid, qəhrəman, cəsur, qorxmaz adam”** [1, s.344].

Gördüyümüz kimi, burada əvvəlcə müsbət konnotasiyalı insani keyfiyyətlər, **“kişiyə”** xas sifətlər qeyd olunur, sonra daha dar mənə əhatəli **“igid”**liklə bağlı sifətlər sadalanır. Bunu elə həmin lüğətdə **“mərdlik”**lə bağlı izah da təsdiqləyir:

“MƏRDLİK is. 1.Sözündə, işində etibarlı, vəfalı olma; sədaqət, vəfa, etibarlılıq, kişilik, alicənablıq.

2. İgidlik, qəhrəmanlıq, şücaət” [1, s.344]

Bu mənələr Şəmkirli Aşiq Hüseynin **“Mərd”** divanısında demək olar ki, kifayət qədər dolğun əksini tapır və hətta deyə bilərik ki, şeirdə verilən mənələrin heç də hamısı lüğətlərdə birbaşa əksini tapmayıb. Yəni başqa sözlə desək, sözün kontekstual mənası lüğəti mənələrindən xeyli genişdir. Burada **“mərd”**in pozitiv xüsusiyyətləri önə çəkilir və onun əksi olan **“namərd”**lə müqayisə edilməklə daha qabarıq göstərilir:

Bir mərd ilə ulfət qılan
Axır bir gun mərd olu,
Namərd ilə ulfət qılan
Col-biyaban dərd olu,
Namərd bir mehman görəndə
İki gözü dörd olu,
Mərd cəkər alar əlindən,
Gen acar sufranı mərd... [7]

Ayrı-ayrı kontekstlərə müraciət etdikdə görürük ki, heç bir lüğət milli şüurda, konseptosferdə konseptin arxasında duran məna çalarlarının hamısını ümumiləşdirib verməyə qabil deyil. Məsələn, Aşıq Ələsgərin “Mərd” divanısında çatdırılan məna yuxarıdakı izahlarda yoxdur. Şeirin elə birinci sətirlərində bunu bariz görürük:

Altı gündə xəlq eylədi
Aləmi subhanı mərd; [8]

Burada görürük ki, “mərd” dedikdə aşıq birmənalı şəkildə Allahı nəzərdə tutur. Sonrakı sətir və bəndlərdə “mərd” sözü dəfələrlə təkrarlanır, lakin bu zaman “mərd” sözü sifət və zərf kimi işlədilir: Ayın, Günün dünyanı dolanması, Quranın Məhəmməd peyğəmbərə göndərilməsi, xəlifə Osmanın onu yazıya aldırması, İbrahim peyğəmbər və oğlunu qurban verməsi məsələsi və s. Bu kontekstdə realizə olunmuş mənaları nə izahlı, nə də ikidilli lüğətlərdə axtarmaq real deyil. Əsas məsələ: lüğətlər dilin ikişafının müəyyən mərhələsində dildə əksini tapmış mənaları əks etdirir. Müəllif leksik vahiddən yaradıcı istifadə edərək onu metaforikləşdirir, yeni məna çalarlarında işlədirsə, bu məna çaları başqaları tərəfindən də işlədilib dövriyyəyə daxil edildikdən sonra tərtibatçıların diqqətini cəlb edir və lüğətlərə salınır.

“Mərd” anlayışı tez-tez “namərd” sözü ilə qarşılaşdırılaraq işlədilir və kontekstlərdən görünür ki, “mərd” konseptinin məna tutumunun realizəsində, daha bariz çatdırılmasında onun əhəmiyyəti böyükdür.

Aşağıdakı kontekstdə “mərdlik” və onun antonimi olan “namərdlik” birbaşa qarşılaşdırılır:

“Koroğlu dedi:

– Eyvaz, mən bir dəfə onu mərdliklə basıb, mərdliklə də buraxmışdım. Amma o bunun əvəzində mənə namərdlik elədi” [3. s.207].

Bu kontekstdən mərdlik və namərdlik anlayışlarının arxasında duran informasiyanı tam anlamaq mümkün deyil. Hətta dastanın müraciət etdiyimiz boyundan belə bunu etmək çətinidir. Koroğlu düşmənin niyyətini bilmək üçün Qarsa, kəşfiyyətə yollanır, onun orada olduğunu biləndə gecə ikən tutmağa çalışırlar, o vuruşa-vuruşa özünü minarəyə çatdırır, Eyvaz dəlillərlə onu xilas etməyə gəlir, Ərəb Reyhanla küştü tutur, onu yıxır və Koroğlunun nə qərar verəcəyini gözləyir və məhz bu zaman Koroğlu yuxarıdakı sözləri deyir.

Boyun əvvəlində səfərdən qayıdan Koroğlu Aşıq Cununu soruşur və biləndə ki, onu Toqata kəşfiyyətə göndəriblər, deyir: *“Gərək onu Qarsa göndəraydınız. Mən Hasan paşanın qeyrətinə bələdəm. O da zərbi-dəstimi görüb. O bizim üstümüzə gələ bilməz. Amma Reyhan igid adamdı. Özünün də məndə həyfi var”* [3, s.189]. Bu kontekstdə Koroğlu Ərəb Reyhanı “igid adam” adlandırır. Buradakı igid anlayışı mərd anlayışının sinonimi deyil, bunu yuxarıda misal çəkdiyimiz deyim də təsdiq edir: Koroğlu Ərəb Reyhanı namərd, onun etdiyi hərəkəti isə namərdlik adlandırır. Bu misallar eyni zamanda Azərbaycan dilində tez-tez işlədilən “mərd igid” söz birləşməsinə daha dərinədən başa düşməyə imkan verir.

İndi isə qayıdaq Koroğlunun yuxarıda misal çəkdiyimiz deyimindəki “mərd” və “namərd” anlayışlarına və onların ingilis dilində qarşılıqlarını tapmağa çalışsaq.

Eyvaz Ərəb Reyhanı yıxıb xəncəri onun boğazına dirəyəndən sonra Koroğlu *“...mən bir dəfə onu mərdliklə basıb, mərdliklə də buraxmışdım, – deyir və*

hökmünü verir (“*Amma o bunun əvəzində mənə namərdlik elədi*”). Deyimin birinci hissəsində “mərlək” sözü iki dəfə işlədilir və hər iki halda cümlədə hərəkəti xarakterizə edən zərflilik funksiyasını yerinə yetirir. Həmin cümlə ingilis tərcüməsinə də bu kimi verilə bilər: “*I once pressed him bravely and let him go bravely*”. Tərcümədə “mərdlik” anlayışı “*bravely*” sözü ilə çatdırılır. Doğrudur, “*bravely*” ləksik vahidinin qarşılığı kimi ikidilli lüğətdə “cəsarətlə” sözü verilir ki, bu da “mərdlik”lə eyni olmasa da, qismən də olsa orijinalın fikrini çatdırır və bu məqamda cümlədə eyni sözün iki dəfə təkrarlanması da öz rolunu oynayır.

Deyimin ikinci hissəsinə müraciət etdikdə görürük ki, “namərd” sözünün ingilis dilində qarşılığının tapılması çox çətin məsələdir. Bu da dilin zənginliyi, ifadə imkanları və bu kimi digər amillərlə bağlı deyil, məhz dil daşıyıcısının konseptosferində çatdırılması vacib olan konseptin tam qarşılığının olmaması ilə əlaqədardır. Sözügedən cümləni ingilis dilinə belə tərcümə etmək olar: “*But instead of that, he was rude to me*”.

Bu tərcümədə namərqliyin qarşılığı kimi “*rude*” sözü götürülmüşdür ki, bu da dilimizdəki “kobud”, “qaba” anlayışlarına müvafiqdir. Lüğətlərə müraciət etsək, görürük ki, burada “*traitor*” və “*treacherous*” orijinalın mənasını daha dolğun çatdırı bilər, lakin bu leksemlərin arxasında dilimizdə “*xain*”, “*satqın*” və “*xaincəsinə*”, “*satqıncasına*” leksemləri durur və dil daşıyıcısı yaxşı bilir ki, “namərd” sözü daşdığı məna tutumuna, dil daşıyıcısının konseptosferində bildirdiyi konseptə görə “*xain*” və “*satqın*”dan fərqlidir, onların eynisi deyil.

Əvvəlcə müraciət etdiyimiz ləksik vahidlərin hər birinin arxasında duran mənaları müəyyənləşdirməyə çalışaq.

“*Namərd. sif. – Alçaq, müxənnəs, nakişi, əclaf*”. [1, s.455]. “Mərd” kimi “namərd” sözü də fars mənşəlidir və bu iki söz bir-birinin antonimidir.

Başqa lüğətdə NAMƏRD sözünə – “*kişi olmayan*” 1) rəzil, alçaq; 2) vəfasız, sözünün üstündə durmayan kimi izah verilir [2, s.171].

Hər iki halda izahlar səsləşir, insanın neqativ xüsusiyyətlərini əks etdirir. “*Xain*” və “*satqın*” da mənfi konnotasiyalı məna daşıyırlar, lakin “namərd”in sinonimi qismində işlədilmirlər.

“*Xain*” dedikdə, “*vətəninə, xalqına xəyanət edən; satqın, xəyanətkar, dönnük*” [2, s.414] insan nəzərdə tutulur. *Xain* xəyanət etdikdən sonra belə adlandırıla bilər, yəni faktik olaraq “*xəyanət*” əməli olmalıdır ki, bu addımı atan *xain* adlandırılınsın. Xəyanət dedikdə isə “*Özünə olan etimaddan sui-istifadə edərək dönnüklük etmə; xainlik, xaincəsinə hərəkət, etibarsızlıq*” [2, s.455] nəzərdə tutulur.

Nəticə. Beləliklə, biz “mərd” və onun əksi olan “namərd” anlayışlarını bir sıra kontekstlərdə nəzərdən keçirərək bu konseptlərin özündə ehtiva etdiyi məna çalarlarını bütövlükdə və onun ingilis konseptosferində tam qarşılığının olub-olmamasını müəyyənləşdirməyə çalışdıq və aydınlaşdırdıq ki, bu iki anlayışın ingilis konseptosferində tam qarşılığı yoxdur və bu milli mentalitet, xalqın dünyagörüşü, tərbiyə, həyata yanaşma və s. ilə şərtlənir. “Mərd” və “namərd” anlayışları ilə yanaşı “*namus*”, “*qeyrət*”, “*ar*” kimi anlayışlar da var ki, ingilis konseptosferində onların da qarşılığını tapmaq çətinidir. Bunu konkret misallardan görmək olar. Belə ki, “*namus*” sözü lütətlərdə ingilis dilinə “*honour*”, “*good name*”, “*rectitude*”, “*honesty*” kimi tərcümə olunur. “*Namus*” sözünün qarşılığı kimi verilən bu sözlərin lüğəti qarşılığını axtarsaq, görürük ki, “*honour*” dilimizə “*şərəf*”,

“good name” – “yaxşı ad, təmiz ad”, “rectitude” – “düzgünlük”, “honesty” – “dürüstlük” kimi tərcümə olunurlar. Bir Azərbaycan dili daşıyıcısı kimi, bu tərcümələri gördükdə başa düşürük ki, hətta onların hamısı bir yerdə azərbaycanlının konseptosferindəki “namus” konseptini əks etdirmək iqtidarında deyil. Əsas səbəb isə dillərin zəngin və ya kasıb olması deyil, konseptosferlərin və ayrı-ayrı konseptlərin tamamilə fərqli mühitlərdə (sözün ən geniş mənasında) formalaşması və milli şüurda müəyyən obrazlar şəklində saxlanılması ilə bağlıdır.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti, 4 cildə, 3-cü cild, Bakı, “Şərq-Qərb”, 2006, 672 s.
2. Klassik Azərbaycan ədəbiyyatında işlədilən ərəb və fars sözləri lüğəti. 2-ci cild, Bakı, “Şərq-Qərb”, 2005, 472 səh.
3. Koroğlu. Bakı, Lider nəşriyyatı, 2005, 552 səh.
4. Маслова В.А. Лингвокультурология: Учеб.пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва, Издательский центр «Академия», 2001.
5. Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика. – Москва, АСТ: Восток – Запад, 2010.
6. <https://whitman-prod.unl.edu/published/LG/1867/poems/51>
7. [https://az.wikisource.org/wiki/M%C9%99rd_\(%C5%9E%C9%99mkirli_A%C5%9F%C4%B1q_H%C3%BCseyin\)](https://az.wikisource.org/wiki/M%C9%99rd_(%C5%9E%C9%99mkirli_A%C5%9F%C4%B1q_H%C3%BCseyin))
8. [https://az.wikisource.org/wiki/M%C9%99rd_\(A%C5%9F%C4%B1q_%C6%8F%C9%99sg%C9%99r\)](https://az.wikisource.org/wiki/M%C9%99rd_(A%C5%9F%C4%B1q_%C6%8F%C9%99sg%C9%99r))

Nargiz Pashazada

Summary

ASPECTS, SECTORS AND ELEMENTS OF THE CONCEPT OF "HEROISM" IN THE ENGLISH AND AZERBAIJANI CONCEPT SPHERE

The "core-periphery" pair schematically reflects the structure of the linguo-culturological concept. In fact, its structure is much wider, deeper and more multi-layered. The multi-layered structure of the concept is not objectionable to anyone, but it has its own specific characteristics in different languages and is not the same in comparable languages. This difference, inequality is determined mainly by the conditions (in the broadest sense: geographical, historical, social, etc.) of the formation of the concept. Here we stop at the difficulties of creating a linear scheme of abstract concepts and seek to find out at least partly what it relates to. We have examined the concept of "mərd" and its antonym "namərd", tried to identify the nuances of their meanings in general, tried to find out whether they have a full correspondence in English language, and found that in the English conceptsphere there is no complete correspondence of these concepts, which is determined by national mentality, people's worldview, upbringing, views on life, etc. Along with the concepts "mərd" and "namərd", in the English conceptsphere it is difficult to find correspondence with such concepts as "namus", "qeyrət", "ar". This is clearly reflected in concrete examples. Thus, the word "namus" in English dictionaries is translated as "honour", "good name", "rectitude", "honesty". If you try to translate these English words back into Azerbaijani dictionaries, you will see that "honour" is translated as "şərəf" (glory, honour, honor, etc.), "good name" – "yaxşı ad, təmiz ad" – "honest name, pure (i.e. unspoiled) name", "rectitude" – "düzgünlük" (directness), "honesty" – "dürüstlük" (correctness). We, as natives of the Azerbaijani language, understand perfectly that even all these meanings together cannot fully convey what is behind the concept of "namus" in the concept sphere of Azerbaijani.

And the main reason for this is not the wealth or poverty of language. This is due to the fact that the concept sphere of a particular people and individual concepts have formed in different conditions (in the broadest sense of the word) and are stored in the national consciousness in the form of certain images.

Наргиз Пашазаде

Резюме

**АСПЕКТЫ, СЕКТОРЫ И ЭЛЕМЕНТЫ КОНЦЕПТА «ГЕРОИЗМ»
(HEROISM) В АНГЛИЙСКОМ И АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ
КОНЦЕПТОСФЕРАХ**

Пара «ядро-периферия» схематически отражает структуру лингвокультурологического концепта. В действительности, структура его значительно шире, глубже и многослойнее. Многослойность структуры концепта ни у кого возражений не вызывает, но эта многослойность в разных языках имеет свои специфические особенности и в сравниваемых языках неодинакова. Эта разность, неодинаковость обуславливается в основном с условиями (в самом широком смысле: географическими, историческими, социальными и др.) формирования концепта. Здесь мы остаемся на сложностях создания линейной схемы абстрактных концептов и стремимся хотя бы частично выяснить то, с чем это связано.

Мы в целом ряде контекстов рассмотрели понятие «mærd» и его антоним «namærd», постарались выявить в целом оттенки их значений, попытались выяснить, имеют ли они полное соответствие в английском языке, и выяснили, что в английской концептосфере полного соответствия этих понятий нет, что обусловлено национальным менталитетом, мировоззрением народа, воспитанием, взглядами на жизнь и пр. Наряду с понятиями «mærd» и «namærd», в английской концептосфере трудно найти соответствия и таким понятиям, как «namus», «qeyrət», «ar». Это четко выявляется при рассмотрении конкретных примеров. Так, слово «namus» на английский в словарях переводится, как «honour», «good name», «rectitude», «honesty». Если попытаться обратно перевести по словарям эти английские слова на азербайджанский, то увидим, что «honour» переводится как «şərəf» (слава, почет, почесть и др.), «good name» – «yaхşı ad, təmiz ad» – «честное имя, чистое (т.е. незапятнанное) имя», «rectitude» – «düzgünlük» (прямота), «honesty» – «dürüstlük» (правильность). Мы, как носители азербайджанского языка, прекрасно понимаем, что даже все эти значения вместе не могут полностью донести то, что стоит за концептом «namus» в концептосфере азербайджанца. И основная причина этого кроется не в богатстве или бедности языка. Это обусловлено тем, что концептосфера того или иного народа и отдельные концепты сформировались в различных условиях (в самом широком смысле слова) и хранятся в национальном сознании в виде определенных образов.

Rəyçi: prof., fil.e.d. F.F.Cahangirov